سیاست و مجلس

جنبش ملی و خرده‌جنبش‌ها ۴

انتقاد از حوادث جاده‌ای و هوایی .. ۵

سیاست بین‌الملل

خاورمیانه‌ای که می‌شناسیم ۶

ایران و اروپا می‌توانند به نتیجه برسند ۷

سیاست بین‌الملل

یک بار دیگر فشار بر بلر ۸

سیاست بین‌الملل

یک ترور سیاسی دیگر لبنان ۹

پرونده هسته‌ای و معادلات جدید

مرتضی شربیانی

با پایان یافتن مهلت مقرر در قطعنامه سازمان ملل برای توقف کلیه فعالیت‌های هسته‌ای ایران و عدم تمکین متقابل ایران، انتظار برای سرانجام این پرونده به مرحله جدیدی رسیده در واقع دو طرف مهم درگیر در این پرونده، ایران و غرب، تمام تحرکات و اقدامات خود را در جهت عکس خواسته طرف مقابل به انجام رسانده و در این مسیر تا جایی که امکان داشت و شرایط منطقه‌ای و جهانی اجازه می‌داد پیش رفته‌اند. ایران چرخه غنی‌سازی اورانیوم را تکمیل و مجتمع آب‌سنگین اراک را افتتاح کرده و در مقابل غرب نیز طی یک دوره لابی فشرده با روسیه و چین موفق شده پرونده ایران را به شورای امنیت بکشاند. اما در عمل وضعیت فعلی بسیار آرام‌تر از چیزی است که انتظار آن می‌رود و مجموعه حرکات و تحرکات تبلیغاتی و اجرایی بلوک غرب نشان از شکل‌گیری یک اقدام جدی و خشن علیه ایران ندارد. وضعیت فعلی بنا به دلایل عدیده بیانگر یک وضعیت نگران‌کننده و خشونت‌بار علیه ایران نیست.

درباره اینکه چرا چنین شرایطی شکل گرفته و به چه دلایلی به‌رغم عدم تمکین ایران به خواسته‌های غرب و وجود قطعنامه روشن علیه آن، فضا به سمت خشونت پیش نمی‌رود، می‌توان موارد مهم و متعددی را مورد توجه قرار داد، که به نظر می‌رسد برای تحلیل ماجرا و ارائه چشم‌انداز نسبتاً روشن به پایان آن لازم است برخی از موارد بررسی شده با نگاه به تجربه و شیوه عملکرد طرفین طی سال‌های اخیر، افق روشن‌تری را از نهایت ماجرا و چگونگی فیصله پیدا کردن (و یا نکردن) نهایی آن ترسیم کرد. در تحلیل شرایط امروز اولین موضوعی که باید مورد توجه قرار گیرد، توازن قوا در بعد منطقه‌ای است. اما به نظر می‌رسد مهم‌ترین عامل تاثیرگذار در شرایط امروزین پرونده هسته‌ای میزان قدرت و نفوذ ایران در منطقه خاورمیانه، جهان اسلام و عرب است که موجب شده است معادلات در این چارچوب در جهت منافع ایران به هم بخورد. در واقع صحبت درباره اینکه سیاست علم قدرت و تاثیرات آن است بحثی وجود ندارد. وقتی ما از سیاست صحبت می‌کنیم، منظور چگونگی حفظ، تداوم و افزایش قدرت و روش‌های مختلف برای این فرآیندها است. اما مشکل در اینجا است که تعریف همین مفهوم اولیه ساده نیست و نیاز به پیش فرض‌ها و شواهد متفاوتی دارد. در واقع قدرت به‌رغم آنکه لغتی آشنا و ملموس برای آحاد جامعه است، در عمل مفهومی ذهنی و غیرقابل تعریف و شاید به کلامی بهتر با تعریفی مشکل و مرحله‌ای است. به بیان دیگر هر وقت ما از قدرت سخن می‌گوییم مرادمان از این مفهوم، میزان توانایی عناصر و فعالان مختلف در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی برای تاثیرگذاری در افعال و اعمال دیگران است. یعنی قدرت میزان توانایی افراد، سازمان‌ها، کشورها و به طور کلی تمام افراد و نهادهای داخلی و بین‌المللی در تاثیرگذاری بر اعمال سایر فعالان متناظر در سیاست داخلی و خارجی است. اما یک فعال سیاسی در عرصه بین‌المللی چرا باید از فعالی دیگر تاثیر بپذیرد. این موضوع می‌تواند دلایل مختلف و متفاوتی داشته باشد. بدیهی است ترس یکی از مهم‌ترین عوامل تاثیرپذیری فعالان از یکدیگر است و نیازی به گفتن نیست که به ویژه در عرصه بین‌المللی و با توجه به فقدان قواعد موضوعه و لازم‌الاجرا و میزان اندک و ناکافی نظارت بر فعالان این عرصه، ترس یکی از مهم‌ترین عوامل تاثیرگذاری یک عنصر حقوقی بر عناصر دیگر است. چنان که در طول تاریخ بشری همواره قدرت نظامی مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده در شکل‌گیری قواعد نظام بین‌الملل بوده است. اما از سوی دیگر فعالان نظام بین‌الملل نیز با توجه به تصمیم‌گیری در فضایی متغیر و عقلانی و با توجه به عوامل داخلی و خارجی متعدد، به ویژه در زمان فعلی، موارد متعدد دیگری را برای تصمیم‌گیری و میزان تاثیرگذاری و تاثیرپذیری بر سایر فعالان در نظر گرفته و براساس آن عمل می‌کنند، چنانچه با نگاهی به شکل رفتار کشورها در عرصه سیاست بین‌الملل می‌توان دریافت که دولت‌ها در جهان امروز کمتر براساس ترس و بیشتر به علت منافع، آینده‌نگری فضای داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی تصمیم‌گیری و عمل می‌کنند. با در نظر گرفتن موارد فوق می‌توان نگاهی به شرایط ویژه امروز منطقه انداخته و متعاقب آن جایگاه ایران و رقبای فرامنطقه‌ای آن را در سلسله مراتب قدرت منطقه‌ای در خاورمیانه پس از جنگ اسرائیل با لبنان مورد بررسی قرار داد. حمله اسرائیل به لبنان و مقاومت حساب شده و غیرقابل تصور حزب‌الله در برابر ارتش منظم اسرائیل اعتباری را در افکار عمومی منطقه برای این گروه پدید آورد که کمتر قابل تصور بود. در واقع با توجه به تجربیات ناخوشایند اعراب در رویارویی‌های گذشته با اسرائیل، ناکامی این کشور در رسیدن به اهداف اعلام شده خود در نبرد با لبنان، موجب شد که حزب‌الله اعتبار نوینی را در افکار عمومی منطقه کسب کند. این مقبولیت هر چند با توجه به ساختار سیاسی حاکم در خاورمیانه، در کوتاه‌مدت امکان بروز نخواهد داشت، اما در میان‌مدت و بلندمدت باعث هماهنگی بیشتر مواضع جهان اسلام با ایران خواهد بود. در واقع با توجه به اهمیت ایران در جهان شیعه و ایده سیاسی رایج در آن، گروه‌های اسلامگرای شیعی در خاورمیانه در موضع‌گیری‌هایشان به دیدگاه‌های ایران نظر داشته و به طور کلی همراه و هماهنگ با ایران حرکت می‌کنند. در این شرایط افزایش مقبولیت حزب‌الله و رهبر آن در منطقه و نفوذ بیش از پیش این گروه سیاسی نظامی در افکار عمومی جهان اسلام و عرب موجب پیش آمدن معادلات قدرت نوینی در عرصه سیاسی منطقه شده است که این شرایط نوین بی‌تردید تاثیر خود را در شکل عمل و چگونگی واکنش دول غربی نشان می‌دهد. موضوع دیگری که البته به میزان کمتر در شرایط فعلی نقش خود را ایفا می‌کند فقدان دلایل حقوقی و منطقی کافی و متقن از فعالیت هسته‌ای ایران است. در واقع هر چند معادلات و قواعد حقوقی جهانی همواره در سایه معادلات قرار گرفته و مجال کافی را برای نقش‌آفرینی پیدا نکرده، اما تحولات ۱۵ساله اخیر و شرایط سیاسی جهان پس از تجزیه بلوک شرق موجب شده است ارزش‌ها و مفاهیم عرفی و اخلاقی اهمیت بیشتری در شکل‌بندی معادلات جهانی داشته باشند. به بیان دیگر نهادهای حقوقی جهانی همچون سازمان ملل هر چند همواره به معادلات قدرت توجه داشته و شرایط سیاسی را در تصمیم‌گیری‌هایشان لحاظ کرده‌اند، اما این نهادها در نهایت ریشه حقوقی و عدالت‌محور خود را فراموش نکرده و در هر حالت و در صدور هر قطعنامه‌ای ناچار به تاکید بر دلایل متقن و مشخص بین‌المللی هستند. در این مسیر نگاهی به سیر وقایع گذشته مشخص می‌سازد، سازمان ملل وقتی قاطعیت و توان کافی برای برخورد با وقایع را در خود دیده که همچون بحران عراق و یا یوگسلاوی دلایل قطعی و غیرقابل انکار برای محکومیت و تخلف یک طرف از موازین انسانی و دلایل عرفی و قانونی وجود داشته و یک عضو جامعه جهانی قواعد بین‌المللی مورد پذیرش همه را به روشنی به چالش کشیده باشد. اما در سایر موارد که یافتن چنین دلایلی ممکن نبوده، عملاً سازمان ملل در پیروی از قدرت‌های بزرگ تعلل کرده و اقدام قاطعی را انجام نداده است. مقایسه عملکرد شورای امنیت و نحوه برخورد آن با بحران عراق در دهه ۹۰ و ۲۰۰۰ میلادی که هر دو حمله به عراق یکی با مجوز و دیگری بدون مجوز سازمان ملل بود، می‌تواند نشانگر مشی نسبتاً عدالت‌محور و قانونمند نهادهای بین‌المللی همچون سازمان ملل باشد. در این شرایط فقدان دلایل حقوقی و محکمه‌پسند علیه ایران و نبودن دلیلی قاطع برای محکومیت ایران برای فعالیت غیرمجاز هسته‌ای عاملی بوده که برخورد با ایران را از مجرای شورای امنیت با مشکلات جدی مواجه کرده است. این موضوع وقتی در کنار توان تازه‌یافته ایران در منطقه قرار گیرد برخورد با ایران را در صحنه عمل دست‌نیافتنی‌تر می‌کند، به نحوی که نه تنها برخورد نظامی از برنامه کار خارج شده بلکه تهدیدات آن هم در سطح نازل آن، به‌رغم اشاره صریح در قطعنامه ۱۶۹۶ شورای امنیت، با تردیدهای جدی روبه‌رو است، در این راستا اگر شرایط امروز پرونده هسته‌ای با وضعیت آن در سال‌های پیش مقایسه شده و عملکرد ایران در هر دو مقطع با میزان تهدیدات موجود سنجیده شود، می‌توان تحلیلی صائب از تغییر وضعیت بین‌المللی به دست آورد. در واقع به‌رغم غیرقابل مقایسه بودن توان سخت‌افزاری ایران با مجموعه غرب، شرایط سیاسی منطقه، توان ایدئولوژیک و حقانیت حقوقی ایران موجب شده که معادلات قدرت منطقه‌ای به میزان زیادی کم‌اثر شود و روند حوادث سیر مطلوب را در جهت خواست ایران طی کند. در نهایت می‌توان گفت برخلاف آنچه ابتدا پیش‌بینی می‌شد، شرایط پیش‌آمده بیش از همه وضعیت را برای مذاکره و حل وفصل نهایی تمام مسائل پشت میز مذاکره آماده کرده است. در واقع به‌رغم تمام برخوردهای پیش‌آمده، توازن قوا در ابعاد منطقه‌ای در کنار حقایق جهانی و وضعیت پرونده هسته‌ای شرایطی را فراهم آورده که به نظر می‌رسد با کمی درایت، هوشیاری و البته اندکی انعطاف می‌توان از وضعیت پیش‌آمده برای حل وفصل تمام مسائل با جهان غرب سود برد. به بیان دیگر سیر پرونده هسته‌ای در بستر زمان چنان بوده که عملاً این موضوع به عامل مناسبی جهت ابطال تئوری‌های قدرت‌محور و خشونت‌طلب عناصر اصلی طراح و مجری سیاست خارجی آمریکا تبدیل شده است که می‌توان امیدوار بود با حل وفصل مطلوب و مثبت مسئله برای هر دو طرف، تفکرات خشونت‌طلب از حالت فعلی نیز منزوی‌تر شوند. در این شرایط ارائه چهره‌ای قابل اعتماد و مسئولیت‌پذیر از ایران و اجتناب از هرگونه عمل تنش‌زا و تهدیدکننده، مکمل نتایجی خواهد بود که سیاست خارجی ایران تاکنون به دست آورده است. دستاوردهایی که بدون هیچ منبع نظامی و فقط با تقویت ایدئولوژی و اعتبار افزون‌تر ایده‌های بنیادی نظام سیاسی ایران حاصل شده است و مجریان سیاست خارجی ایران وظیفه دارند که با اجتناب از هرگونه تحرک تهدیدکننده، نظامی و تنش‌زا زمینه‌های لازم را برای رفع نگرانی افزون‌تر طرف‌های غربی فراهم آورده و با مدیریت مطلوب ماجرا، سرانجام پرونده را به نفع خود، منطقه و صلح جهانی رقم زنند.

مراسم افتتاح مجتمع آب سنگین اراک. عکس: فارس

خبرها

نتایج منفی تحریم در بازار انرژی

ایسنا: معاون اروپا- آمریکای وزیر امور خارجه با بیان اینکه غرب ایران را نشناخته است، تصریح کرد که اعمال هرگونه تحریم علیه ایران مسلماً در سطح بین‌المللی و به خصوص بازار انرژی نتایجی منفی به بار خواهد آورد. سعید جلیلی در گفت‌وگویی با روزنامه فنلاندی هلسینکی سانومات. وی در پاسخ به سئوال این روزنامه مبنی بر اینکه واکنش تهران در صورت بمباران تاسیسات هسته‌ای‌اش توسط آمریکا و اسرائیل چه خواهد بود؟ اظهار داشت: به هر حال اقدامات نظامی برای ما ناآشنا نیستند. جلیلی درباره پاسخ ایران به بسته پیشنهادی پنج عضو دائمی شورای امنیت سازمان ملل و آلمان به این روزنامه فنلاندی گفت: ایران به این بسته پاسخ کاملی در ۲۰ صفحه داده و اکنون نوبت عکس‌العمل آنهاست. این گونه به نظر می‌آید که آنها خواهان تداوم مذاکرات هستند.

اتحاد مسکو با گروه ۱+۵ در مورد ایران

ایسنا: رئیس آژانس انرژی اتمی روسیه تاکید کرد که از حق ایران برای توسعه فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای حمایت می‌کند. به گزارش خبرگزاری نووستی سرگئی کرینکو در پاسخ به این سئوال که آیا روسیه از حق سایر کشورها و از جمله ایران در توسعه فناوری‌های صلح‌آمیز هسته‌ای حمایت می‌کند یا خیر؟ اظهار داشت: «به طور قطع.» وی تاکید کرد که روسیه در پیشنهاد متوقف کردن غنی‌سازی اورانیوم «در عین تضمین تامین مواد مربوطه» با کشورهای گروه شش متحد است.

خویشتنداری در مورد پرونده هسته‌ای

ایسنا: دبیرکل سازمان کنفرانس اسلامی در بیانیه‌ای خویشتنداری و احساس مسئولیت جهت دستیابی به راه‌حل مسالمت‌آمیز درخصوص پرونده هسته‌ای ایران را خواستار شد. به گزارش خبرگزاری کویت، اکمل‌الدین احسان‌اوغلو دبیرکل سازمان کنفرانس اسلامی در بیانیه‌ای از تمامی طرف‌های مربوط به پرونده هسته‌ای ایران خواست تا با از سرگیری مذاکرات و تسهیل در عملکرد آژانس بین‌المللی انرژی اتمی هر چه سریع‌تر موانع موجود بر سر راه حل و فصل نهایی این پرونده را از میان بردارند.

لزوم همکاری تهران و دمشق

ایسنا: فرستاده سازمان ملل در امور خاورمیانه تاکید کرد: برقراری آتش‌بس میان لبنان و اسرائیل به همکاری کشورهای منطقه از جمله سوریه و ایران بستگی دارد. تریه رود لارسن فرستاده کوفی عنان دبیرکل سازمان ملل در امور خاورمیانه به این روزنامه گفت: ما در تلاش هستیم تا از طریق مذاکرات مداوم با ایران و سوریه در راستای تحقق این امر مهم یعنی برقراری آتش‌بس به پیشرفتی دست یابیم.